

θευμένων, ὅσον πτωχοὶ καὶ ὅσον ἀσημάντου οἰκογενείας καὶ ἂν ἦσαν, ἀλλὰ δὲν ἐβλεπαν χωρὶς ἀγανάκτησιν τὴν πρόοδον τῶν νέων εἰς τὴν μάθησιν· ἡ αὐλικὴ τῶν ματαιότης τοὺς ἔκαμνε νὰ θεωροῦνται εὐγε-
νεῖς, καὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς λοιποὺς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιθυμοῦσαν νὰ μένουν οἱ ἄλλοι πάντοτε ἀπαίδευτοι, καὶ καθ' ὅλα ταπεινοί· παντοῦ τὸ πνεῦμα τῶν αὐλικῶν, παντοῦ αἱ ἐπιθυμίαι τῶν ὀνομαζομένων εὐ-
γενῶν τὰ αὐτά! αἱ ἐξαιρέσεις σπανιώταται. Πόσον τοῦτο τὸ τάγμα τῶν Φαναριωτῶν ὠρέλησεν ἢ ἐβλαψεν, πόσον ἐδύνατο νὰ ὠφελήσῃ ἢ νὰ βλάψῃ εἰς διαφόρους καιροὺς, δὲν εἶναι, μὲ φαίνεται, τόσον εὐκόλον νὰ προσδιορισθῇ· καὶ ἴσως δὲν ἔχουν ὅλα τὰ δίκαια οἱ πε-
ρισσότεροι σπουδαῖοί μας, στοχαζόμενοι αὐτοὺς ὡς τοὺς πρώτους ἔχ-
θροὺς καὶ ἐναντίους τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους· ἀληθινὰ εἶχαν πολ-
λάκις δύναμιν (ἂν εἶχαν θέλησιν· μόλις ὅμως δύο τρεῖς ἐφάνησαν τοιοῦτοι) νὰ συντρέχουν εἰς σύστασιν σχολείων, καὶ νὰ τὰ ὑπερασπί-
ζουσι, ἀλλὰ τοῦτο εὐκόλως ἤμποροῦσε νὰ γενῇ ἄρμα (ὄπλον) κεφα-
λοτόμον εἰς κάθε ἐχθρόν των καὶ τοὺς ἀντιζήλους των.)

(Οἱ Τούρκοι ἐμπόδιζαν τὰ σχολεῖα αὐστηρότερα καὶ ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας· τοῦτο καὶ ἄλλαι συγχρόνως αἰτίαι ἐβίαζαν τοὺς Γραικοὺς νὰ θεωροῦν τὴν θρησκείαν οὐσιωδῶς συνδεδεμένην μὲ τὰ γράμματα καὶ τὰ σχολεῖα, διὰ τοῦτο καὶ εἰς μεγάλας καὶ εἰς μικράς πόλεις ἐπροσπαθοῦσαν μὲ δόξιν χρημάτων, καὶ μὲ διαφόρους τρόπους νὰ συστήνουν κοινὰ σχολεῖα κρυφίως, ὅπου καὶ τῶν πτωχῶν τὰ τέκνα ἀνεξόχως ἐδιδάσκοντο· καὶ πολλοὶ εἰς τὰς διαθήκας των ἐσυναριθμοῦ-
σαν μεταξὺ τῶν κληρονόμων ὄχι μόνον μοναστήρια, ἐκκλησίας, νο-
σοκομεῖα, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ σχολεῖα.)

Ἡ συνέργεια καὶ ἐπίβροια τοῦ ἱερατείου εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους εἶναι πολλὰ μικρά, ἂν καὶ ὄχι καὶ ἀποφατικά· καὶ τὰ πλέον ἀμαθῆ ὑποκείμενα ἤμποροῦσαν νὰ φθάσουν εἰς τοὺς μεγαλη-
τέρους βαθμούς. Ὅταν ἐδούλευαν πολλοὺς χρόνους ἕνα ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀρχιερεῖς, τότε εἶχαν τὸ δικαίωμα ν' ἀναβοῦν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς πνευματικοὺς θρόνους, διότι ἐδούλευσαν (οὕτω λέγουσι ὅποια βλασφημία!) ἡν ἐκκλησίαν· ἐνίοτε ἢ σύνοδος εἶδεν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνθρώπου, τῶν ἐποίων ἢ ἀξία ἄλλη δὲν ἦτον, παρὰ μόνον ἢ ἄμμεσος ἢ ἔμμεσος σχέσις των μὲ δυνατοῦς Τούρκους· ὡς καὶ Πατριάρχην ἐτύχαμεν ἀμαθέστατον· καὶ τῶν κατωτέρων κλά-
σεων οἱ ἱερεῖς ἦσαν τόσον ἀμαθεῖς, ὥστε τὸ τάγμα τοῦτο, χωρὶς νὰ πέσῃ τινὰς εἰς ὑπερβολὴν, ἤμπορεῖ νὰ τ' ὀνομάσῃ καταφύγιον τῆς ὀκνηρίας καὶ ἀμαθείας· πολλοὶ ὀκνηροὶ, ἀνάξιοι διὰ κάθε ἄλλο ἐπάγγελμα, ἐκατέφευγαν εἰς αὐτὸ τὸ τάγμα, ὅπου εὕρισκαν καὶ σέ-
βας ἕκ μέρους τοῦ λαοῦ κ' εὐχαρίστησιν τῆς ὀκνηρίας καὶ τῶν ἀναγ-
κῶν των· ὡς τόσον ὁ λαὸς, καὶ μάλιστα οἱ σημαντικώτεροι, ἐθεω-
ροῦσαν τὴν παιδείαν ὡς μεγάλον στολισμὸν τῶν ἱερέων καὶ ἀρχιερέων, καὶ ἀπὸ τοιοῦτους ἐπρόκριναν νὰ ποιμαίνωνται, ἂν καὶ πολλοὶ ἀπὸ

